

COGITATIONES
DE
VI LINGUÆ IN GENTIS
INGENIUM,

QUAS
VENIA AMPLISS. FACULT. PHILOS.
IN REG. ACAD. ABOËNSI,

PRÆSIDE
*M. HENRICO GABRIELE
PORTHAN,*

ELOQUENT. PROF. REG. ET ORD. R. ACAD. LITT. HUM.
HIST. ET ANTIQUITT. MEMBRO,

*Pro Summis in Philosophia Honoribus,
Publicæ censuræ modeste offert*

JOHANNES BERGIUS,
SUDERMANNUS,

IN AUDIT. MAJ. die III JULII
AN. MDCCCLXXXIX.

H. A. M. C.

ABOË Typis FRENCKELLIANIS.

27

Viro Maxime Reverendo & Celeberrimo,
D: no JOHANNI GUSTAVO
BERGIO,

S. S. Theologiæ Doctõri,
Ecclesiæ, quæ in Björkvik Deo colligitur, Præposito &
Pastori Vigilantissimo,

Parenti Optimo,

Has pagellas, in tesseram pectoris filiali pietate calen-
tis, beneficiorumque in se nullo non tempore large
collatorum nunquam immemoris, sacratas voluit, debuit,

Optimi Parentis

Filius obedientissimus
JOHANNES BERGIUS.

§. I.

Qui præclaras hominibus a Summo Numine large concessas curatius perpendit dotes, illico sane comperit, has a brutorum animantium illis longe esse diversas, multoque perfectiores.

In primis vero singularis illa facultas, sensa cum aliis communicandi, vitæ eorum conditionem multo commodiorem atque feliciorem reddens, clarissime hanc demonstrat præcellentiam: qua quidem orbati, vel aliis vel sibi met ipsis parum prodesse possunt homines. Inter linguæ vero hanc facultatem, & ingenii humani cultum, arctissimam intercedere societatem, vim utramque & ad eundem tendere finem & unam alteri fidam se præbere comitem, nec alteram sine ope alterius ad laudem aliquam ascendere posse; quisque rem vel parum perpendens, cernere mox valet.

Quod quidem ad Ingenium adinet, singularem ejus in linguæ conditionem influxum nemo non animadvertit. Quis enim non videt, linguam, nisi rationis ingeniique ornaretur opibus, nil nisi rudem, pauperem ac indigestam vocum idearumque mansuram esse congeriem? Hinc tam antiquioris quam recentioris avi Historiam consulentes, linguam gentis cujusque pro ingenio homi-

num, vel cultam, egregiam atque laudatam vel agrestem incommodam ac informem fuisse deprehendimus Sed nec minus ab altera parte gravem ac manifestam lingua gentis in ingenia hominum, vim habere reperitur. Unde permagnam, alterius populi præ altero, in animi facultatibus excolendis, litteris expoliendis, moribus formandis, singularem facilitatem, ex linguarum varia indole pendentem, observare haud ægre licet. De qua re pauca, Speciminis loco Academici jam a me disputanda, ut mitiori B. L. subjicias centuræ, quo par est verborum honore rogo.

§. II.

Instrumentum aptum atque fini intento perfecte conveniens, artificio cuicunque, peritissimo licet, egregii quidem in materie rudiori vel formanda vel polienda efficere cupienti, maxime esse necessarium; nemo non intelligit. Quando igitur perpendimus, linguam esse instrumentum communissimum & aptissimum, cujus ope maxima pars idearum nostrarum nobis exhibetur, cogitationumque forma & indoles varie fingitur atque afficitur, nec non combinatio & associatio illarum varia paritur; fieri nequit, ut mox haud sentiamus quam gravem linguæ indoles in hæc omnia vim exserat. Pauci omnino sunt homines, (nec fere nisi quorum res angustiores commodiorem discendi rationem iis adimunt), qui per se & ex se discant: ac hi etiam, quam pauca ipsi investigant, in quæ sc. vel per aliorum sermonem, vel per libros, non sunt deducti! Quantilla pars idearum nostrarum immediate ex ipsis rebus nobis acquiritur pariturque! Quam igitur tenuis, quam exilis, quam manca, nostra esset cognitio, nisi alii ope sua & auxilio illam nobis instillarent,

ac deinde alerent & locupletarent! Alias ideas, nobis inde ab infantili ætate e consortio aliorum sensim comparamus, alias ex instituto parentes & doctores nobis tradunt: hæc vero omnes a linguæ indole, per quam nobiscum communicantur & custodiuntur, variis affici modis, formamque eam, quam sibi illa dat, in mente nostra assumere, facile patet. Ut objecta, pro vitri colore, per quod spectanda nobis sistuntur, vario atque multiplici ipsa etiam colore distincta apparent; sic & lingua, per quam ideæ ad nos quasi transeunt, diversas, notionibus quibus mentes hominum ditantur, ingenia, facultates, moresque ornantur, species non possunt non induere. Si lingua inops est, pauca tantum ideæ ejus beneficio possunt nobis præberi: ac quis non videat, quando deficiunt rebus designandis necessaria vocabula, nec ideas ipsas genti suppeterè posse, nec posteris exhiberi, adeoque gentem valde rudem ac hebetem mansuram? Lingua enim illud quasi horreum est, ubi ideæ gentis conservari, undeque promi & ad usum traduci atque diffundi queant. Res & objecta, quibus nulla imposta sunt nomina, quomodo ad cognitionem hominum perducì, quomodo ideas de iis distinctas & notitiam accuratam homines sibi acquirere, poterunt? nisi mere sint sensualia, ut ea digitis demonstrare, & sic aliis cognita reddere queamus. Ac quamvis etiam abundantiam quandam & copiam idearum talis supeditet lingua; modificationes tamen varias rerum, differentias, relationes & quasi vultus pauciores, omnino menti offert; non licet tamen ejus ope penetrare in adyta, nec offert nisi primos tantum & vulgares rerum adspectus. Cujus rei evidentissima, in linguis rudium & incultarum gentium omnium, documenta cernere licet: existunt enim, quibus linguæ suæ cultura tam parum curæ cordique fuit, ut aliarum haud rerum, quam quæ

necessitatibus vitæ primis ac cuique mox obviis satiandis inserviant, vocabula habeant; sensusque sic sua non possint non difficulter, imperfecte, incommode & obscure admôdum, exprimere. Si vocabulorum verborumque significationes confusæ, incertæ & vagæ sunt; quomodo ideæ hominum de rebus ipsis certæ, constantes atque accuratæ evadere poterunt, per illa genitæ & propagatæ? Verba inania seriem cogitandi & compagem interrumpunt, in variaque devia mentem detrudunt; ideæ falsæ accessorix, principalibus adjunctæ, quæ per vocabula fallacia animo irrepunt, faciem harum obnubilant & corrumpunt. Notiones rerum spurix atque iudicia prava, per terminos, phrasas, sententias perniciosas, animos hominum depravant & vitiorum contagione inficiunt: talem enim illæ formam recipiunt, qualem hæc illas, a primis mox pueritiæ annis, & deinde successively, fingunt. Pauci aut otii aut perspicaciæ aut audaciæ satis habent, ad notiones suas deinde examinandas corrigendasque; sed per totam vitam illis luduntur & decipiuntur. (a)

Lingua copiosa, definita, culta, quantam contra præbet hominibus facilitatem, messem idearum accuratarum uberem, sibi invicem impertiendi! quantam opportunitatem ingenium excolendi & ornandi! Quali lingua qui utuntur, non possunt non, vel per quotidiani sermonis commercium, de cognitionis lucisque divitiis, quas continet atque suppeditat, paullatim participare, atque ad majus majusque culturæ & doctrinæ fastigium evehi; natioque sic ipsa feliciter poliri atque indies quasi splendescere.

(a) Adeo incultæ adhuc quædam reperiuntur nationes, ut, verbis aptis deficientibus, signis aliis cuique sese offerentibus, gestibus nempe, variisque vultus & faciei motibus commutationibusque, sermonis vim & perspi-

spicuitatem adjuvare, eumque quasi interpretari, necesse habeant. Aliæ, quæ ex hac feritate & barbarie sese jam expedierunt, lingua tamen illæ etiam utuntur inopi non modo, sed etiam sæpe ambigua & dubia, verbis obscuris & phrasibus incertis ac indeterminatis abundante. Nec tantum verba illis desunt necessaria, sed & classes & species verborum quædam sunt penitus ignoræ: desunt necessarii ad perspicuitatem sermonis & commoditatem pariendam casus, tempora, aliæque verborum affectiones, ad determinate loquendum multum pertinentes, quas usus & ratio cultiores gentes adhibere sensim docuit.

§. III.

Quamvis vero magna omnino in eo eluceat sermonis utilitas, quod societatem atque commercium inter homines, ad sustentationem ac felicitatem eorum tuendam vehementer pertinens, alat & conservet; aliud tamen simul non minoris pretii & momenti nobis parit commodum, quod scilicet nobis ipso sub cogitationis meditationisque actu mirandum in modum præstat. Sed non singulas linguas hac in re ejusdem esse usus, credere fas est; quin potius permultum, etiam ex varia earum natura ac indole illam pendere, haud difficulter animadverti potest: dum alia nos adjuvat & laudatissimam fert opem, alia mentem cohibet atque quasi compedibus constringit. Quisque facile videt, linguam affluentem & copiosam, non posse non, tam in ideis principalibus formandis signandisque, quam accessoriis adjungendis, ac pluribus inter se varie connectendis, maximo esse hominibus adminiculo; dum contra inopia verborum pauciores omnino admittit exhibetque & ideas & relationes earum atque

atque modificationes. E copia igitur indoleque verborum cujusvis linguæ, magna omnino pars culturæ ac cognitionis populi pendet. Lingua meditati aut spatium quasi aperit amplum, idearumque latam offert copiam, aut limites objicit arctos & molestos. Hac efficit, ut nobiliores mentis facultates vel liberius latiusque spheram quasi suam extendere possint, vel tenebris sopitæ exferre sese nequeant. In priori casu accidit, ut vix ac ne vix quidem ulla in mente oriri queat aut ei offerri idea, quæ suo haud insignita sit nomine; copiaque ampliori verborum instructi homines, impressiones sensuales ac ideas quascunque novas facilius retinere possunt: quum contra ope verborum destituti, vel sensationem antea habitam reproducere, vel rei absentis ideam pro lubitu refuscitare ægre valeant. Memoriae itaque, quin etiam Imaginationis nostræ vires, sine Linguæ ope fere nullæ, aut valde saltem tenues essent; quam quidem rem miserî, qui bestias inter educati eorum more vitam gesserunt, suo exemplo manifeste docuerunt: quorum quidem idearum quasi campus, valde sterilis & perangustus fuit, quin & aliæ eorum facultates, cæterorum mortalium illis valde inferiores, & caligine quadam ferina circumfusæ, fuerunt. Ipsæ ideæ non nisi paucæ admodum, nec illæ nisi mere sensuales, si loquendi beneficio homo non polleret, in sua essent potestate. Verum quidem est, eum signis licet ac verbis orbatum, talium nihilo minus extra se existentium objectorum ideam quandam formare sibi posse, quæ sensus suos externos afficientia, hinc sibi ignota esse nequeunt: sic avis cujusdam, equi, arboris &c. idea non potest non familiaris quodammodo nobis fieri, & hinc in memoriam quoque iterum quodammodo recovari. Sed dum mutos nosmet plane deficeret, quod quidem dubitari nequit, pars illa superior

rior digniorque idearum, universalium & abstractarum; neque illa Reminiscencia, neque plures alia animi facultates, officio suo digne fungi possent. Hujus vero generis ideas nulla ratione in animo repositas reperiri, ac neque colligi, neque ibi retineri, aut objecta meditationis nostrae reddi posse, sine instrumento terminorum, quibus significantur; unicuique curatius rem inspicienti facile est ad perspiciendum (a). Soni autem, qui pro sensationibus ipsis inservire nobis videntur, bene articulati atque determinati, haud difficulter in mentem revocari possunt; qui redeuntes, facile etiam ideas iterum, quae illos antea comitatae sunt excitant, & apud nos, ad classem, ordinem atque genus suum simul quasi reductas, redire faciunt. Facile hinc patet, cur tam Philosophis, quam aliis Scientiae cujusque ac artis Magistris, alios instruere & reliquorum usui suam applicare cognitionem studentibus, summam omnino videri necessitatis debeat, ut inde ab initio, terminorum omnium artis & scientiae, cui se addixerunt discipuli sui, plana atque accurata hi imbuantur cognitione; quod ni fiat, labor ac cura frustra impendetur. Hinc etiam causam videre facile licet, cur lentis adeo passibus diffundi homines inter, artis cujuscunque nova atque inaudita antea scita conspiciantur; curque saepe, qui in Philosophia nominis fama & ingenii acumine inclaruere, ubi doctrinam aliquam novam proposuerunt, illam tamen in sua civitate prius divulgare & altius menti aliorum infigere haud potuerint, quam terminos huic doctrinae generi aptos invenire & familiares vulgo reddere valuerint. Verum non modo maxima & insignior pars idearum nostrarum, abstractae nempe ac universales, linguae, qua utimur, beneficio debentur; sed etiam eandem ob causam varios eadem assumere solent colores varieque dilatari. Haec simul ef-

ficit, ut actionum nostrarum certas observare possimus
 regulas, & moralitatis earundem perspiciendæ capaces
 reddamur. Ex hisce igitur abunde patet, illum, cui cu-
 ræ cordique est ut natio sua ingenii vires ac cogitatio-
 num dilatet campum, scientiisque & artibus imbua-
 tur, omni nisu in id inprimis incumbere oportere, ut
 linguæ vernaculæ copiam & cultum augeat. Vel ex al-
 latis intelligitur, hæc ambo inter (ingenii & linguæ cul-
 turam) familiarissimum adeo cognationis esse vinculum,
 ut alterum, prætermisso ac neglecto altero, vigere neque-
 at. Quæ quidem res præterea, Historiam generis huma-
 ni cognitam habenti cuique, facile apparet. Qui per bar-
 baros Asiæ populos, per Americæ incultas regiones, va-
 rias Maris Indici insulas &c. itinera fecerunt; nos docuerunt,
 alios, ut in orationis, ita in rationis cultura exiguos fecisse
 progressus, vitamque parum a brutorum illa diversam
 degere. Aliæ autem gentes, quæ usum linguæ valde li-
 cet adhuc inopis ac rudis, sed tamen aliquantum cultio-
 ris callent, suo exemplo commonstrant, quantum sibi in-
 de ad meliorem vitam degendam accesserit adjumenti.
 Utriusque generis hi populi, quantum negotii doctoribus,
 ideas illorum augere, illustrare, polire conantibus, ob
 linguarum ruditatem ac imperfectionem facessiverunt!
 Quum e contrario populum, cujus lingua & natura
 est flexibilior, (ut facilius coli ac ditari possit), & jam
 perfectior comtiorque facta, longe facilius ad Religionis,
 Scientiarum, Artiumque lumen adducere liceat. Sic & o-
 lim Græcos, qui in omni Scientiæ ac Artis genere adeo
 florere, ut per omnes terras præclara eorum fama
 & gloria divulgata fuerit, magnam sane hujus felicitatis
 partem, præclaræ ac omnis cultus facillime capaci linguæ,
 quam nec diligentissime ornare neglexerunt, debuisse,
 negari nequit. Sic nostro quoque ævo quisque largiatur
 oportet.

oportet, ex linguæ cujusque indole multum pendere, quod alia natio præ alia commodius felicisque ingenii & litterarum culturæ incumbere valeat, & quod alia tardiores, alia celeriores, majores, communioreque in his faciat progressus. Cum enim, ut supra observavimus, non alia ratione, quam per signa ac terminos, maximam idearum partem nobis comparemus, neque alia sit via easdem in animi quasi conspectum revocandi; ideæ autem tales se necessario conspiciendas animo præbeant, quales ab his signis suis exhibentur, cum quibus connexæ quibusque quasi ducentibus menti offeruntur: linguæ in eas influxum ingentem nemo cernere non potest. Certa aliqua lingua semper necesse est cogitemus. Hinc est, quod facillimum cuique sit vernacula, (sive illa lingua, quam infantes primum & statim ab initio vitæ discimus), meditari; ac quod aliena lingua cogitare studentibus sæpissime accidat, ut ad indolem & naturam prioris magis nobis familiaris, propius tamen cogitationes nostras, earum seriem, formam, rationem, conformemus & quasi configuremus. Peregrina atque sibi haud expedita lingua meditari conanti, ideæ difficulter aderunt: & dum mens inopia verborum premitur, quorum ope & illæ animo sese offerre & dein retineri possent, quomodo hoc opus ex sententia illi succedet? Quæ etiam causa est, cur omnino perpauci eorum, qui linguas exoticas ac peregrinas callere sese profitentur, nec nisi qui diuturna ac perpetua quadam adjuti consuetudine, & a suorum sermone vernaculæque familiaritate atque consortio fere se juncti, illis se litteris totos quasi immerferunt, assequi illam facultatem valeant, ut istarum linguarum regulis atque genio convenienter, accurate exprimere sensa animi possint (b). Linguæ enim cujusque singularis indoles, singularem quoque & varium parit cogitandi modum,

nexumque idearum diversum gignit; quo evenit, ut peregrinam quandam adhibentes, ab obscuritate ac ambiguitate, aliisque gustum vernaculæ prodentibus, sibi cavere vitiis homines difficulter possint. In magnis licet linguæ divitiis, qui illam parum callet maxima tamen premitur penuria, neque verba neque ideæ satis ei suppetunt; sæpe a varie confusis ac commixtis, & non raro hinc aut absurdis aut inanibus ideis deceptus, in devia, ipse errorum suorum sibi haud conscius, præcipitatur, atque misere sic fallitur. Quando autem termini usu frequentiori familiares nobis facti sunt, contra haud raro evenit, ut cum illis etiam mente cassis, gravissimas tamen conjunctas ideæ putemus, nudaque sic vocabula cogitemus. Quæ omnia Historia Litteraria satis superque confirmat (c).

(a) Sic si verbo peuliani numerum quemcunque in genere designare non valeremus, e. g. *decem*; neque ideam, quam de istiusmodi numero formamus, nobis suppeteret, aut repræsentari posset, nisi re vera totidem adessent simul objecta, ad quæ attendere uno quasi aspectu esset necesse: sed quis non videt, nos parum, in arduis meditationibus, mentisque operationibus, hæc genera spectantibus, usu terminorum destitutos, proficere sic posse?

(b) Cogitemus tantum, quid plerisque nostrum Latine scribere conantibus accidat. Quam pauci Ciceronem legentes, satis vivide & subtilitatem ratiocinationum suorum, & vim verborum suorum sentiunt! Quantum turbam errorum male intellecta, & incommodè versa, scripta veteris ævi (ex. gr. Bibliorum Sacrorum) pepererunt!

(c)

(c) Cfr. de toto hoc argumento egregie disputantes
Dn. SULZER, Anmerk. über den gegenseitigen Ein-
fluß der Vernunft in die Sprache, und der Sprache
in die Vernunft (Bermischte Philos. Schriften I Th.
p. 168 seqq.), quæ observationes Gallice leguntur
in Commentariis R. Acad. Scientiar. & Litt. Huma-
nior. Berol. A. 1767; VON IRWING, Erfahrungen und
Untersuchungen über den Menschen II B. §. 134, 141,
144, imprimis 154, 169 seqq. 196; MONBODDO Von
dem Ursprunge und Fortgange der Sprache, passim.
Confr. etiam quæ de influxu, quem in priscorum
ingenia hominum ruditas sermonis sui habuerit, e-
gregie observat HEYNE *Opusc. Acad.* Vol. I. p. 191,
Vol. III p. 291. seqq.

§. IV.

Ex his, linguæ cujusvis nationis majorem minoremve, pro
modo culturæ suæ, utilitatem facile omnino cuique patescere
existimamus. Unde hac attente lustrata communi, qua quis-
que pollet populus, cognitionis penu, neque difficile erit
de ingenii sui & divitiis & quasi forma, accuratum ferre
judicium. Ubi in lingua sua, ad hanc vel illam ideam
denotandam pertinens verbum aut phrasis haud inveni-
tur; patet, talium rerum, vel plane nulla, vel admodum
imperfecta, incerta & obscura cognitione esse instructum.
Contra, lingua, verbis ac terminis, ad notiones sensus-
que exprimendos aptis locuples, pleniorum etiam rerum
cognitionem idearumque copiam, quæ ingenii culturam
produunt, gentem sibi comparasse indigitat.

Hinc ab una parte, qui bene cognoscit gentis Ingenium ac
cultum, etiam de lingua ejus haud absurde potest existima-
re. Quam enim Nationem fertiliori ingenio præditam,

rationis suæ culturæ de industria studentem, bene moratam virtutibusque ornatam amare vitam, deprehendimus; in dubium vocare haud licet, quin linguam etiam cultiorem ditiolemque habeat gentis alius sermone, quæ barbara ac rudis mansit. Quod verum esse certissimis testimoniis evinci potest. Sic, ex. gr. qui perspexerit, quibus in operationibus suis mens humana obstricta sit legibus, & Americæ peragraverit regiones, mox e feris nationum, plurimis ibi locis habitantium, moribus & bestiarum simili vivendi ratione, judicaverit easdem lingua rudi valde ac paupere uti. Idem Europæas cultiores adiens gentes, nonne itidem continuo differentiam, quæ has inter, non minus ratione linguæ divitiarum laudumque, quam vitæ transigendæ modi, atque cognitionis lucisque progressuum intercedit, animadvertet? Sed neque ab altera parte, qui linguam gentis cognitam habet, minus commode de ingenio ejusdem, cultu, cognitionis quo pollet lumine ac indole, judicare valebit. Quum enim ratio ipsa ac ingenium quasi fontes sint, e quibus virtutes linguæ profluant, sine quarum ope promoveri illa nequeant; hæc, illorum destituta beneficiis, valde omnino turpi atque deformi conspicienda sit facie, necesse est: & contra. Sic, si, neque monumentis, neque fidelibus aliis testimoniis, de feliciore atque præclaro olim Græcæ gentis ingenio, summisque in vario Scientiarum Artiumque genere progressibus, certiores redderemur; difficile tamen haud foret, illud vel ex linguæ indole singulari plane ac excellentissima, colligere. Cum, quæ alia scripta sunt lingua, in aliam convertere conamur, utriusque bene periti, facile nobis patebit, quamnam & idearum penu & ingenii cultu ac divitiis alteri præstet.

Clare etiam ex his patet, eum, qui Linguam Gentis alicujus ditare, perficere atque excolere satagit, simul ejus-

jusdem ingenio excolendo dotibusque animi adjuvandis egregiam navare operam; instrumentum is perficit, posteritati quoque illustrandæ & formandæ apprime idoneum atque potens. Contra linguam vernaculam negligere, est gentem suam, ad barbariem, cum ingenii tum morum, proniorem reddere. Quam ob causam, quam laudabilis illius Principis sit cura ac industria, qui de eo sollicitus est, ut lingua civium suorum excolatur perficiaturque, facile apparet; quum alios contra, qui fines Imperii dilatare, ac aliarum gentium provinciis suam augere dittonem valuerunt, sæpe utriusque cives miseres, ferociusque magis quam feliciores cultioresque reddidisse, reperiamus. Dicitur quidem possit, nationem, quæ vernacula utitur paupere & inculta, alia tamen lingua sapere, & illius jam perfectæ atque politæ ope lucem sibi comparare cognitionis necessariam posse; ut Europæi olim Latina lingua pro communi fere diu usi: quali consilio Gallicam hodie multis valde haberi familiarem novimus, ita ut loco vernaculæ, hominibus conditionis ordinisque in primis honoratoris, passim inserviat. Parum autem hinc populo commodi sperare licet. Primum ad paucos talis cultus pertingit, & remotior a vita atque actionibus gentis plurimis manere conspicitur. Plerique non alia quam vernacula lingua cogitant; illius maxime conditio ingenia civium fingit. Ac pauci etiam illi, qui peregrinæ discendæ operam dant linguæ, vix tamen eam ejus usurpandæ attingunt perfectionem, ut commode illam ubique adhibere valeant, nec partim vernacula partim externa cogitent lingua, ideas sic suas impeditiores atque turbidiores reddentes. Ubi vero cum popularibus suis agendum est, quomodo cognitionem suam illis vivide impertire, utilemque satis efficere valebunt (a)? Ad experientiam pro-

vocare nobis licet: non erimus itaque in hoc argumento persequendo verbosiores.

(a) Unde eorum patet stultitia, qui ad vulgum docendum, ad cultum Divinum celebrandum &c. alia lingua quam gentis vernacula, uti instituunt, quique patriam populi linguam (quam excolere atque perficere debebant) eliminare, aliamque ei substituere conantur. Hi totam idearum & sensuum seriem atque compagem, relationum & notionum accessoriarum formam, opus totius vitæ humanæ, pro ingenii, conditionis, linguæ natura & situ varie contextum & implicatum, uno quasi ictu dissolvere, transponere, aliter ordinare & connectere volunt. Quanta dementia! Quanta naturæ humanæ ignorantia! Quam inimicum, crudele, & tyrannicum in eos consilium, quos docturos sese atque illuminaturos profitentur! Hinc simul patet, quam manca, quam debilis quamque misera illa non potest non esse institutio & doctrina, quæ a Doctore proficiscitur, qui linguam discipulorum suorum bene non callet vernaculam, sed *Interpretis* inopi atque inepta plerumque uti necesse habet opera.

§. V.

Si ad ordinem ac modum quo excoli sensim & felicissime perfici lingua conspicitur, attendere voluerimus; facile reperiemus, Poëtas ac Oratores, quorum sermo ad vulgum maxime pertinet, huic consilio prospere persequendo imprimis prodesse. Hi sententiis, imaginibus figurisque abundant; Ingenii sui & Phantasie vividioris ope, varios colores linguæ quasi inducere, e-

jus-

jusque limites quam maxime dilatare valent. Qui quidem postquam faciliorem sic Philosopho patefecerunt viam, ille celeriter sua dein exprimere & divulgare potest placita, linguæque subtiliorem illum & severiorem addere habitum. Non est putandum, linguæ laudem ex Philosophica tantum sua pendere virtute. Minima omnino pars idearum nostrarum est distincta; intra quem quasi ambitum Phililosophi maxime versantur. Multæ illæ ideæ confusæ, etiam illæ debent figi & differentia earum suis accurate vocabulis signari, vividiores, clariores, certioresque reddi, & verbis phrasibusque aptis instrui.

Metaphoricæ expressiones, minoris perspicaciæ hominibus usum egregium præstare solent, ac eorum pedetentim magis magisque perficere atque clariores reddere ideæ: quum enim rei alicujus, de qua perfectam nobis haud formare ideam possumus, cum alia quadam, cujus vividiori gaudemus cognitione, similitudinem atque convenientiam nobis demonstrare alii valent, hinc etiam clariori illius non possumus non notitia imbui. Et sic porro. Quæ egregie explicat SULZER l. c p. 190. seq. Ubi simul observamus, parum accurate eos rem expendere, qui linguam aliquam, quo magis evadit Philosophica, eo minus esse Poeticam, & contra, minus caute autumant. Quare Celeb. MEINERS: Ich habe die Anmerkung großer Männer bestätigt gefunden, daß die Griechische Sprache unter denen die wir kennen, zugleich die dichterischste und Philosophischste sey; d. h. daß sie ganze Klumpen von Ideen und Empfindungen, wofür in andern Sprachen nur einige Wörter sind, durch eine Grammaticalische Scheidekunst von einander sondert, und durch so viele Ausdrücke als bemerkbare Eigenschaften und Gegenstände sind, von einander scheidet. Revision der Philosophie, IV Abschn. p. 298.

